

Наталія Мамчур

ВИХОВАННЯ ЕСТЕТИЧНИХ СМАКІВ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТА ВИГОТОВЛЕННЯ ТРАДИЦІЙНОГО ОБРЯДОВОГО РУШНИКА В ПРОЦЕСІ ПОЗААУДИТОРНОЇ РОБОТИ

В статті розглядаються основні компоненти виховання естетичних смаків майбутніх філологів під час вивчення та виготовлення традиційного обрядового рушника в процесі позааудиторної роботи.

Ключові слова: естетичні смаки, позааудиторна робота, майбутній філолог.

В умовах розбудови незалежної української держави основні засади реформування вищої школи передбачають радикальне оновлення структури, форм і методів функціонування навчально-виховного процесу, його максимальну інтенсифікацію. Стратегічним напрямом реформування освіти, згідно із Законом України «Про освіту», Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття») та Концепцією національного виховання є забезпечення творчого розвитку особистості на основі впровадження у навчально-виховний процес новітніх педагогічних технологій. Вагомим значення набувають питання вдосконалення естетичного виховання студентів, формування та розвитку естетичних почуттів, художніх інтересів, смаків та ідеалів.

Становлення особистості – процес довготривалий, який ніколи не завершується. Саме у студентській віковій категорії естетична вихованість ґрунтується на органічній єдності розвинених природних сил, здібностей сприйняття, емоційного переживання, уяви, мислення в поєднанні з художньо-естетичною освіченістю та реальною естетично спрямованою поведінкою [5].

В наш час витончений естетичний смак виступає як найважливіша передумова сприйняття творів мистецтва і вірної їх оцінки. Потяг деякої частини нашої молоді до вульгарного і беззмістовного мистецтва, яке проникає до нас з-за кордону, пояснюється недостатнім знанням цими молодими людьми кращих досягнень національного мистецтва. Ми переконані в тому, що дієвою протипагою для поганих смаків є виплекані століттями закони краси, які втілилися в витворах народного декоративно-прикладного мистецтва, зокрема вишитого рушника, сорочки, писанки, ляльки-мотанки, виробів із глини, народного розпису тощо.

Такий стан речей зумовлює відповідним оволодінням майбутніми педагогами фундаментальними знаннями з питань українського народного мистецтва. Адже сучасна освіта має на меті головне завдання – сформува-

ти у молоді почуття єдності з рідним народом, його духовними надбаннями. Такі почуття можна розвинути і закріпити на ґрунті історичних традицій, минувшини, культурно-історичного доробку нації.

Проблема виховання естетичного смаку все частіше привертає увагу дослідників, оскільки естетичний смак та його формування відіграють велику роль у збереженні морального здоров'я суспільства, його духовності.

За останні півстоліття психолого-педагогічна література поповнилась цілим рядом фундаментальних наукових праць, в яких висвітлювалися різні аспекти проблеми виховання естетичних смаків студентської молоді. Теоретичні положення про естетичний розвиток особистості засобами мистецтва відображено в працях таких педагогів, як Е. Абдуліна, О. Априкасяна, Д. Кабалевського, Б. Неменського, Ю. Усова, Л. Фірсової, В. Шквирки. Питання теорії і методики естетичного виховання молоді досліджували В. Бутенко, О. Дем'янчук, Н. Калашник, А. Капська, Л. Масол, Н. Миропольська, Г. Падалка, О. Рудницька, Г. Тарасенко та ін.

У праці Н. Калашник «Естетичні смаки: їх витоки і формування» дослідниця, вивчаючи естетичні смаки, головним джерелом їхнього виховання вбачає народну творчість, яка виховує молодь у дусі дотримання народної моралі і органічного поєднання сучасного з минулим в досягненні й перетворенні світу. Авторка принагідно наголошує, що українському народові завжди був притаманний потяг до прекрасного: «Наші предки створили чи не найбагатший і найпрекрасніший фольклор. Розвинені ремесла, вироби майстрів дивували та вражали мандрівників та гостей нашого краю. Органічно розвиваючись, ці культурні надбання сприяли існуванню української нації. Українець завжди опоетизовував, естетизував свою працю. Він створив найвишуканіший орнаментований одяг, прикрасив його вишивкою, яка немає аналогів у світі» [3, с. 44].

Мета статті – осмислити естетику народного мистецтва та зацентувати увагу на складових компонентах виховання естетичних смаків студентів-філологів під час вивчення обрядового рушника на заняттях майстер-класу «Український рушник».

Результативність професійного становлення майбутнього педагога та ефективність його подальшої практичної діяльності багато в чому залежать від ступеня розвитку його світогляду, кругозору й інтелекту, від широти творчих пізнавальних інтересів. Саме звернення до глибинних пластів обрядового мистецтва – тисячолітнього доробку нашого народу, в якому зафіксовані духовність, мистецький талант українців, їхнє життя, спосіб мислення, характер, погляди, почуття – становить вивірене часом підґрунтя національної системи виховання. Завдяки пізнанню та оволодінню духовно-матеріальними цінностями рідного народу молода людина формується як яскрава, інтелігентна, неповторна особистість з глибокими різнобічними знаннями і прагненням втілити в собі національний ідеал, постійно самовдосконалюватися, духовно й естетично зростати.

Для реалізації такої мети в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини на факультеті української філології при науково-дослідній лабораторії «Етнологія Черкаського краю» створено майстер-клас «Український рушник» (керівник Н. Мамчур), який має виняткове значення у підготовці майбутніх педагогів-філологів із спеціалізацією «українознавство» до професійної діяльності.

Заняття майстер-класу проводяться на третьому курсі навчання та вміщують теми, які суттєво доповнюють знання студентів-філологів з навчальних дисциплін таких як: «Основи українського народознавства», «Українське дитинознавство», «Українська міфологія», «Етнографія», «Методика викладання українознавства в школі», «Українська родина у контексті національної культурної сім'ї» тощо.

Одним із важливих завдань майстер-класу «Український рушник» є усвідомлення своєї приналежності до продовження та удосконалення того, чого вже досягли прийдешні покоління. Зокрема через діяльність майстер-класу відбувається свідоме відродження мистецтва вишивки традиційного українського рушника та його поширення в сучасному житті. Така робота сприяє збереженню народних традицій та ремесла серед молоді та викликає бажання втілювати набуті знання і навички в подальшій педагогічній праці.

Через ознайомлення студентської молоді зі старовинними рушниками прослідковується ефективний виховний вплив на їхні естетичні смаки. Адже рушник – це втілення народної глибинної мудрості, моралі, неперевершеної краси символу, орнаменту, кольору тощо.

Під час занять майстер-класу «Український рушник» у процесі вивчення і виготовлення обрядового вишитого рушника нами було означено такі складові естетичних смаків майбутнього філолога: когнітивний, почуттєво-емоційний, діяльнісно-розвивальний, практичний (Див. рис. 1).

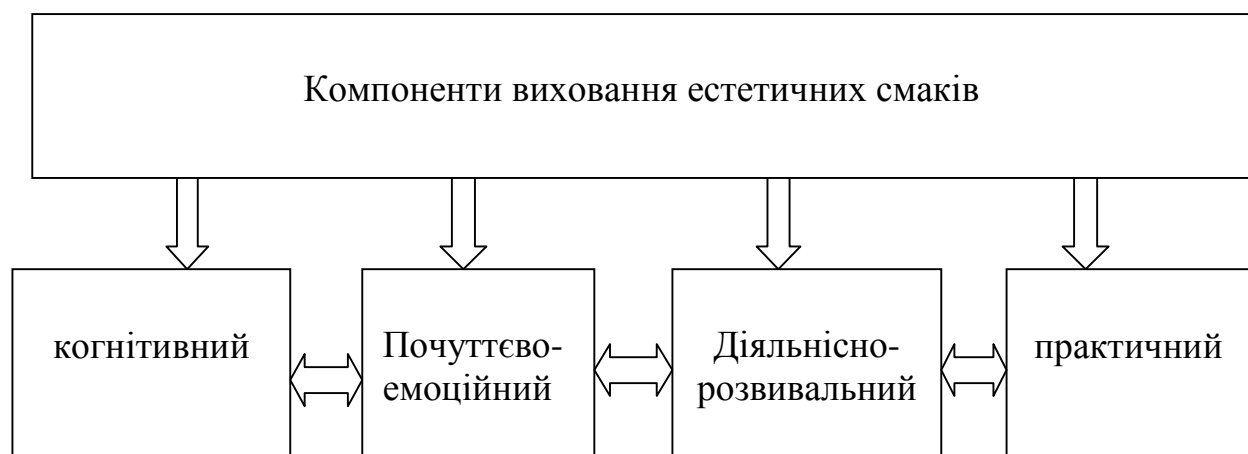

Рис. 1 Складові компоненти виховання естетичних смаків студентів-філологів під час вивчення обрядового рушника

Когнітивний компонент передбачає наявність відповідних знань з історії рушникарства, призначення рушників, композиції орнаменту, семантики образів, техніки та матеріалу тощо. Важливого значення на даному етапі ми надаємо експедиційно-пошуковій діяльності.

Реалізація набутих знань відбувається під час опрацювання віднайдених старовинних рушників, коли студенти детально аналізують вишитий виріб та в результаті – паспортизують (Див. рис. 2). Варто відзначити, що така робота є досить ваговою у дослідженні і вивченні народного рушникарства, адже ці картки в сукупності формують архівні фонди науково-дослідної лабораторії «Етнологія Черкаського краю».

Зазначений компонент та його види діяльності є важливим в усвідомленні сукупності естетичних знань, на якому визначається ставлення студентської молоді до народного декоративно-прикладного мистецтва взагалі та конкретного виробу зокрема, їх оцінка.

У процесі реалізації когнітивного компонента, важливо не лише сформувати естетичні знання, а й перетворити їх на переконання, тим самим «опредметивши» естетичне ставлення майбутнього фахівця до дійсності.

Наступний компонент виховання естетичних смаків студентів-філологів – *почуттєво-емоційний*. Важливим засобом виховання естетичних смаків молоді на цьому етапі є навчально-методичне та технічне забезпечення занять майстер-класу.

Назва виробу: рушник
Призначення виробу: весільна обрядовість
Дата виготовлення: 50–60 рр. ХХ ст.
Місце виготовлення: с. Кочержинці Уманського району
Майстер виробу: Мазур Софія Анікіївна
Ким подаровано: Мазур Софією Анікіївною
1928 р.н.
Місце фіксації: с. Кочержинці Уманського району
Дата фіксації: 6 червня 2000 р.
Хто знайшов: студентка 21 гр. Остроушко Т.
Техніка вишивки: хрестик
Розмір: 35×250 см
Кольори: червоний, чорний, зелений.
Тип ниток: муліне
Тип тканини: льон

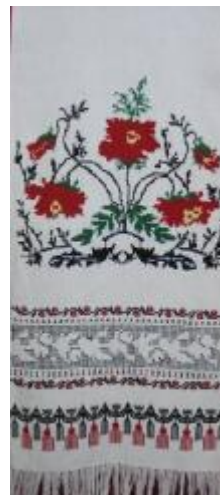

Рис. 2 Паспортизація та опис вишитого рушника

Побачити та усвідомити, оцінити красу рушника, як і будь-якого іншого виробу декоративно-прикладного мистецтва, відобразити її певними

засобами неможливо без емоційно-естетичного сприймання властивостей об'єкта. Студенти не завжди вміють естетично оцінити вишитий виріб, відчуття та осмислити основні особливості, що становлять цілісний образ, їх сприйняття бувають частковими, розрізненими, поверховими [1, с. 143]. Тому під час занять майстер-класу важливо не лише розширити й систематизувати естетичні знання, а формувати вміння емоційно-естетичного сприймання та розвивати естетико-оцінні судження.

Для цього, на нашу думку, під час реалізації почуттєво-емоційного компонента, доцільно використовувати методи порівняння, використання вишитого рушника у різних народних обрядах та оцінювання його зовнішнього вигляду в процесі опрацювання певної літератури. Наприклад, роль традиційного рушника у весільній обрядовості, його символіко-семантичний зміст; рушник у пологовій обрядовості; традиції використання рушника під час будівництва хати тощо. Для покращення впливу на емоційно-почуттєву сферу студентів, доцільно використовувати мультимедійні засоби навчання, зокрема у проведенні презентації обрядових рушників (робота з програмою Microsoft Office PowerPoint), для створення схем українських рушників використовувати комп'ютерну програму PM Stitch Creator 2.0 («Вишивка хрестом»).

Такі форми роботи є ефективними для цілісної естетичної характеристики обрядового вишитого рушника, адже студенти відображають естетичне ставлення до даного виду декоративно-прикладного мистецтва, яке зумовлює емоційну реакцію. В результаті відбувається процес перетворення знань у переконання, внутрішні цінності особистості, що сприяє вихованню естетичних смаків фахівця, збагаченню його естетичної культури.

Ще один важливий компонент виховання естетичних смаків – *діяльно-розвивальний* – полягає в орієнтації особистості майбутнього філолога на діяльність, на процес творення естетично довершеного вишитого рушника. Специфічна роль естетичної діяльності у культурному процесі полягає в тому, що у формі естетичної ідеї, теорії художнього образу та ідеалу, вона являє собою високе особисте досягнення творця як суспільнозначиме, тобто творить особистість людини для культури. Крім цього, в ній проявляються почуття, смаки та ідеали.

Реалізація даного компонента відбувається, головним чином, під час залучення студентів до активної естетичної діяльності з виготовлення обрядових рушників, орієнтації їх на діяльність, спрямовану на творення естетично оформлених виробів, розвиток естетичної активності. Це можливо, по-перше, якщо у студентів є потреба і вміння творити за законами краси, по-друге, якщо вони вміють відчувати насолоду, виконуючи роботу. Тому, залучаючи майбутніх викладачів до діяльності, спрямованої на створення обрядових рушників, потрібно організувати все так, щоб студенти могли кожний етап у процесі виготовлення рушника доводити до естетичного завершення, до моменту збудження естетичної реакції [4, с. 123]. До-

сягнення мети відбувається за рахунок практичних занять з майстер-класу «Український рушник». Під час вишивання обрядового рушника студенти-філологи прослідковують семантику орнаменту, композицію, колорит давнього рушника, який демонструє естетичні погляди, смаки, а також враховує звичаєво-обрядові аспекти, етичні переконання українців.

Отже, виховний потенціал вишитого рушника як різновиду декоративно-прикладного мистецтва функціонує завдяки його високоестетичній формі. Остання ж створюється системою побудови, символів, та атрибутів. Для розвитку естетичного смаку потрібне не просте засвоєння зовнішніх ознак, а неодмінне усвідомлення обрядової суті витвору, розуміння його призначення. Для реалізації даної мети на заняттях майстер-класу «Український рушник» нами були визначені основні компоненти виховання естетичних смаків студентів-філологів, від яких певною мірою залежить професіоналізм майбутнього вчителя, зростання рівня його естетичної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрощук І. В. Основні підходи до розробки моделі процесу формування естетичної культури майбутніх викладачів спеціальних дисциплін швейного профілю / І. В. Андрощук // Молодь і ринок. – 2006. – № 6 (21). – С. 143–146.
2. Дряпіка В. І. Розкриваючи естетичні цінності українського народного мистецтва : Книга для вчителя. – Кіровоград: ІМЕКС, 2002. – 151 с.
3. Калашник Н. Г. Естетичні смаки : їх витoki і формування / Запоріж. юрид. ун-т. – Запоріжжя : Просвіта, 2001. – 243 с.
4. Основы эстетического воспитания : пособ. для учителей / под ред. Н. А. Кушаева. – М. : Просвещение, 1986. – 238 с.
5. Проблеми естетичного виховання та художньої освіти в системі професійної підготовки вчителів: матеріали Всеукр. наук.-пр. конф. / редкол. : Л. В. Бичкова (відп. секретар), О. О. Григор'єва, І. А. Зязюн та ін. – Полтава : ПДП, 1995. – 249 с.